

# AKRAN BASKISI ÖLÇEĞİ'NİN GELİŞTİRİLMESİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

**Dr. Binnaz Kıran Esen**

Yıldız Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi  
kiran@yildiz.edu.tr

## Özet

Bu çalışmada, “Akran Baskısı Ölçeği”nin geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarına ait bilgi verilmiştir. Akran Baskısı Ölçeği, ergenlerde akran baskısını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Araştırma, 2001-2002 öğretim yılında lise ikinci sınıfa devam eden 208 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Ölçeğin geliştirilme aşamasında 40 madde oluşturulmuş, bu maddeler için madde toplam korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Bu analizler sonucu anlamlı olmayan maddeler ölçekten çıkarılarak, ölçeğin yapı geçerliğini saptamak için faktör analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucunda iki faktörü varyansın % 40.527’sini açıklayan 34 maddeden oluşan ölçek elde edilmiştir. Güvenirlik için ölçek üç hafta arayla uygulanmış, test-tekrar test korelasyon katsayısı .82 hesaplanmıştır. Yine güvenilirlik için Cronbach alpha katsayısı .90 bulunmuştur. Bulgular, ölçeğin lise öğrencilerine uygulanabileceğini göstermektedir.

## Anahtar Kelimeler

Akran baskısı, akran baskısı ölçeği, ergenlik.

## THE DEVELOPMENT OF PEER PRESSURE SCALE: STUDIES ON THE VALIDITY AND RELIABILITY

**Dr. Binnaz Kiran Esen**

Yıldız Technical University  
Faculty of Arts and Sciences  
kiran@yildiz.edu.tr

### **Abstract**

In this study, some relevant details have been elaborated as related to the studies on the validity and reliability of recent "Peer Pressure Scale" development efforts. Peer Pressure Scale developed used to determine the peer pressure on adolescent. This study is executed in 2001- 2002 academic year on 208 4<sup>th</sup> term students in high schools. At the beginning of the study, 45 items were proposed and item-total and test-retest correlation coefficients were calculated. Based on analysis, insignificant items were discarded and factor analysis were carried out on the remaining 40 items in order to test structural validity. The result was a scale composed of 34 items which explained 40.527% of the total variance and 2 factors. It was found that the reliability of the scale, it was applied again after three weeks, and test- retest correlation coefficient were found to be .82. Cronbach alpha coefficients were also calculated .90 for the scale. Considering reliability and validity study results, it can be concluded that Peer Pressure Scale can be used for research purpose.

### **Keywords**

Peer pressure, peer pressure scale, adolescence.

## GİRİŞ

Bireyler herhangi bir sosyal grup ortamında çalışır, eğlenir ve sosyalleşir. Düşüncelerini grup ortamında iletirken, nasıl yaşayacağını ve nasıl birey olacağını da grup belirler. Özellikle, kişinin davranışlarında ve bilişsel yeteneklerinde meydana gelen değişiklikler dönemi (Santrock, 1997; Papalia, Olds ve Feldman, 1998) olarak da tanımlanan ergenlikte akranların oluşturduğu bir gruba dahil olma son derece önemlidir.

Akran grubu, benzer yaşta, açık biçimde yakın arkadaşlar ve aynı eylemleri paylaşan küçük gruplardır (Kirchler ve diğ., 1993). Yörükoğlu'na (1996) göre, her ergen akran grubu içinde bir dayanışma, birlik, işbölümü ve her bir üyeden ayrı beklenti vardır. Akran gruplarının oluşumu ve etkisi ergenlikte başlamamakla birlikte ergenlik yıllarındaki akran etkileşiminin rolü çocukluk yıllarındakinden çok daha önemlidir. Ergen akran grupları, yetişkinlerin oluşturduğu gruplara benzerler (Dusek, 1987).

Kaplan'a göre akran grupları ergenlerin tesadüfen bir araya geldikleri topluluklar değildir, onları bir arada tutan ortak özellikler vardır. Bunlar, ait olunan sosyal sınıf, etnik yapı, yaygın ilgiler, hobiler ve yaş gibi özelliklerdir. Ayrıca benzer değer ve geçmişe sahip ergenler aynı akran gruplarında yer alırlar (Dusek, 1987). Ergenlik dönemindeki akran grupları aile kadar önemli bir unsurdur. Bu dönemde ana-babayla ilişkileri azalan genç kendini boşlukta bulur. Çocukluktan yetişkinliğe geçişte, standartları ve davranışları kendisi için çok önemli olan akran gruplarında kendilerini güvende hissederler. Akranlarının onayına ihtiyaç duyarlar, akran onayını ve yaptırımlarını kaybederlerse yalnız kalırlar (Adams, 1995). Kendisi gibi bağımsızlık arayan, aynı kaygıları ve bocalamayı yaşayan akranlarına katılır. Bu dönemde akranlar etki, destek ve eylemlerin bir kaynağı olarak görülür (Dacey ve Travers, 1996). Ungar'a (2000) göre, ergen akranlarla etkileşimde kendini korumayı, tecrübe kazanmayı ve akranlarıyla işbirliğini öğrenir.

Akran grupları, ergene; ana-babadan bağımsızlığı, kendini değerli ve güvende hissetmeyi, akranlarının onu onaylamasını ve kabulünü sunar (Cook ve Dayley, 2001). Aynı zamanda ergen akran grupları, ideolojik değerleri ve idealleri paylaşmak için fırsatlar sağlar ve ergenin ahlâki gelişimine yardım eder. Akranlar, kuşaklar arası çatışmaya ve farklı değerlere uyum sağlamada önemli bir destek olup, bireysel farklılıkları kabul etmeyi öğrenmede yardımcı olurlar (Dusek, 1987). Larson, ergenlerin zamanlarının çoğunu sıkıntı içinde geçirdiklerini fakat arkadaşları ile oldukları zaman güdülendiklerini ve kendilerini çok mutlu hissettiklerini söylerken (Fischhoff, Crowell ve Kipke, 1999), Brown ve arkadaşları (1990), ergenlerin, ana-babaları veya diğer yetişkinlerle geçirdikleri zamanın yaklaşık iki katını akranları ile geçirdiklerini belirtmektedir. Akranlarca kabul edilme, beğenilme ve onlara uyum sağlama çok önemlidir. O nedenle bazen gençler yalnızca arkadaşlarına uyum amacıyla istenmeyen davranışlar gösterebilirler.

Ergenlik döneminde yoğunlaşan ait olma, kabul görme, bağlanma gibi sosyal gereksinimler, gencin tümüyle akran grubunun kontrolüne girmesine yol açabilir (Aydın, 1999). Çünkü bu gruptaki arkadaşları da onun durumundadırlar. Akran grubunun kontrolüne girme akran baskısını da getirmektedir. Akran baskısı kelimesi, yetişkinler tarafından çok defa korkudan sinmek olarak anlaşılır ve olumsuz çağrışımlarla yüklenmiştir.

Clasen ve Brown (1985), akran baskısını, kişinin isteyip istememesinin önemli olmadığı bir şeyi yapmaktan kaçınmak veya bir şeyi yapmak için akranlarından gelen baskı olarak tanımlamışlardır. Kaplan, akran baskısını, bir grubun özelliklerine yönelik olarak gelecekteki veya şimdiki grup üyelerinin hissettiği çekicilik (Cook ve Dayley, 2001) olarak belirtirken, Santor, Messervey ve Kusumakar (2000) ise, akran baskısını, bireyin sahip olduğu yaş gruplarının aktivitelerinde bir şeyi yapmak için bireye ısrar etmesi ve cesaretlendirmesi olarak tanımlamaktadır.

Foreman (2001) ve Lingren (2001), akran baskısının sadece olumsuz değil olumlu da olabileceğini belirtmişlerdir. Onlara göre, olumlu akran baskısının müzik, spor gibi etkinliklere ve toplumsal yardım faaliyetlerine katılmada, ders veya ders dışı etkinliklere katılmada ergenleri cesaretlendirici etkisi olabilir.

Bazı araştırmacılar tarafından akran baskısı, grup üyeliğinin bir bedeli olarak düşünülmektedir. Ergen gruplarında da bireyler, diğer gruplarda olduğu gibi "grup arzusuna" uyarlar ve üyeler birbirine benzer davranış gösterirler. Bu, ortak tavır ve hareketlerde, giyimde, dinlenen müziğin türünde ve konuşmada, boş zaman etkinliklerinde ve arkadaş seçiminde etkili olur (Dusek, 1987; Cook ve Dayley, 2001; De Coursy, Halperin ve Samson, 2001; Kulaksızoğlu, 2001). Ma ve diğ. (1996), olumsuz akran etkisinin kızlardan çok erkekler, olumlu akran etkisinin ise erkeklerden çok kızlar üzerinde daha güçlü olduğunu bulmuşlardır (Aktaran: Ma ve diğ., 2000).

Akran baskısı, ergenler tarafından doğrudan yaşanabileceği gibi dolaylı olarak da yaşanabilir. Akran grupları, üyesi olan ergenleri razı etmek için genellikle kolayca fark edilmeyen yolları kullanırlar. Dedikodu, birileriyle alay etmek, taciz ve karşındakinin istediği gibi davranmak grup normlarını ifade etmenin göze çarpan yollarındandır. Dolaylı yöntemler, birinden etkilenildiğinin tamamen farkına varılmadan etkinin meydana gelmesine yol açar (Ryan, 2000). Akranlarının ne yaptıklarından çok ne yapmayı düşündüklerinden daha fazla etkilenen ergenler, gruptaki kişilerin imajına uyan davranışlarda bulunabilirler (Fischhoff, Crowell ve Kipke, 1999).

Akran baskısıyla ilgili araştırmalar incelendiğinde çalışmaların çoğunluğunun ana-baba tutumları ve etkisi, akran ilişkileri, madde kullanımı ve risk alma davranışı ile ilgili olduğu görülmüştür. Akran baskısı ve ana-baba tutumları ve arkadaşların etkisi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaların sonuçları; akran baskısıyla ana-babanın olumlu tutum ve ilgisi arasında negatif bir ilişki bulunduğunu (Giordano ve Cernkovich; 1993), ana-babanın etki ve kontrolünün, akran baskısının etkisini azalttığını (Curtner-Smith ve Mac Kinnon Levis, 1994), ergenlerin, aile baskısıyla başa çıkmada kaçınmayı kullanırken, akran baskısı için yaklaşmayı seçtikleri (Griffith

ve Dubow, 1993), aileden alınan sosyal destek yüksekse, arkadaşlardan alınan desteğin olumlu etkisinin arttığı, düşükse olumsuz etkisinin arttığını (Helsen, Vollebergh ve Meeus, 2000) göstermektedir. Akran baskısı ile risk alma davranışı ile ilgili araştırma sonuçlarından, May, Nichols ve Eltzroth (1999) akran baskısı ile riskli davranışlar arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulurken, Pearl, Bryan ve Herzong (1990) riskli davranışlara katılmada kızların erkeklerden daha az akran baskısını hissettiklerini göstermektedir. Akran baskısının madde kullanımı ile ilişkisini inceleyen çalışmaların sonuçları ise, madde kullanımındaki artışın en doğru olarak algılanan akran baskısı tarafından yordandığını (Raniseski ve Sigelman, 1992), akran baskısı ile sigara içme davranışı arasında anlamlı bir ilişkinin varlığını (Barber ve Arkadaşları, 1999), sigara içmeyi yordayan önemli değişkenlerden birisinin de akran baskısı olduğunu (Smith ve Stutts, 1999) ve saldırganlığa yönelik tutumlar ve uyuşturucu kullanımı ile akran baskısı arasında pozitif bir ilişki olduğunu (Sim, 2000) ortaya koymaktadır.

Batı toplumlarında ergenlikle ilgili olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde akran baskısının özellikle son yıllarda oldukça fazla araştırılan bir konu olduğu görülmüştür. Ülkemize bakıldığında ise henüz bu konuda çalışma yapılmadığı görülmektedir.

Çalışmanın başlangıcında, akran baskısını ölçen bir ölçme aracı olup olmadığı araştırıldığında, bu konuda ülkemizde kullanılan bir ölçme aracına rastlanılmamıştır. Bu nedenle bu konuyla ilgili olarak örneklem grubuna uygun bir ölçme aracının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu çalışmada ergenlik döneminde bulunan öğrencilerin yaşadığı olumsuz akran baskısını ölçmek amacıyla kapsamlı bir araç olarak Akran Baskısı Ölçeği (ABÖ) oluşturularak, geliştirilmeye çalışılmıştır.

## YÖNTEM

Bu çalışma, ABÖ'nün geliştirilme sürecini kapsamaktadır. Burada ölçeğin geliştirilme aşamasında yer alan çalışmalarla (geliştirme, güvenilirlik ve geçerlikle) ilgili bilgiler verilmiştir.

### Çalışma Grubu

Geliştirme aşamasında ölçek 220 öğrenciye uygulanmış, ancak 12 öğrencinin cevapladığı ölçeklerde eksik işaretleme olması nedeniyle geçersiz sayılmıştır. Geçerli kabul edilen 208 öğrencinin verileri üzerinde gerekli istatistiksel işlemler yapılmıştır. Araştırmada hata payı .05 kabul edilmiş, .01 düzeyinde anlamlı olanlarda belirtilmiştir. Analizler SPSS 10.0 paket programıyla yapılmıştır.

### Akran Baskısı Ölçeği'nin Geliştirilmesi

ABÖ'nün madde havuzu içerik analizi tekniği yoluyla oluşturulmuştur. İçerik analizi, bireylerin sözlü ve yazılı ifadelerinin açık talimatlara göre kodlanarak sayısallaştırılması sürecidir (Balcı, 1995). Ölçeğin geliştirilme aşamasında öncelikle ilgili

kaynaklar ve konuyla ilgili olabilecek ölçekler gözden geçirilmiştir. Bu bilgiler ışığı altında, lise ikinci sınıfa devam eden 73 kişiden oluşan bir grup öğrenciye akran baskısıyla ilgili beş maddeden oluşan açık uçlu sorular verilerek görüşleri alınmıştır. Öğrencilerden elde edilen bu veriler üzerinde içerik analizi yapılmıştır. Analizde önce her bir soruya 73 öğrencinin verdiği cevaplar incelenerek, bu cevaplardan birbirine benzeyenler ve yakın olanlar birleştirilmiş ve bunların kaç kategoride toplandıkları saptanmıştır. En fazla frekansa sahip ifadeler akran baskısını anlatan ifadeler olarak kabul edilmiştir. Bu ifadelerin yaşanan akran baskısını gösteren davranışlarının içeriğine göre direkt ve dolaylı akran baskısı olmak üzere iki kategori oluşturdukları görülmüştür. İçerik analizine göre her iki kategorilerdeki 82 ifadeden ABÖ'nün maddelerini geliştirmede yararlanmak üzere bir madde havuzu oluşturulmuştur. Bu madde havuzundaki ifadelerden yararlanılarak "Akran Baskısı"nın belirleyen 53 maddeden oluşan bir form hazırlanmıştır. Bu form 55 kişilik bir öğrenci grubuna uygulanarak, en az beş ergen tarafından işaretlenmeyen maddeler elenerek madde sayısı 48'e düşürülmüştür. Bu ön çalışma sonunda geriye kalan maddeler ikisi eğitimde ölçme değerlendirme, sekizi PDR alanında çalışan olmak üzere on kişiden oluşan uzman grubunun görüşüne sunulmuştur. Uzmanların maddelerin akran baskısını ölçüp ölçmediği konusundaki görüşleri doğrultusunda (en az dört uzmanın reddettiği madde) 9 madde çıkarılmıştır. Uzmanların, önerileri doğrultusunda eklenmesi gerekli görülen 4 madde eklenerek, 43 maddelik form oluşturulmuştur. Ayrıca, uzmanların önerileri doğrultusunda ifadelerde değişiklikler yapılmıştır. 43 maddelik liste 45 kişilik yeni bir öğrenci grubuna uygulanarak öğrencilerden açık olmayan veya anlaşılmayan maddeleri belirlemeleri istenmiştir. Anlaşılmayan veya açık olmadığı belirtilen 3 madde çıkarılmıştır. Bu düzenlemelerden sonra 40 maddeden oluşan ABÖ deneme formu oluşturulmuştur.

Geçerlik ve güvenilirlik çalışması sonucunda ölçekte toplam 34 madde kalmıştır. ABÖ, ergenlerin yaşadığı olumsuz akran baskısını ölçmeyi amaçlayan beşli Likert tipi derecelendirme ölçeğidir. Öğrencilerden davranışlarının sıklığını en iyi açıklayan, ölçekteki her bir maddenin karşısında yer alan (5 = Her Zaman, 4 = Sık Sık, 3 = Bazen, 2 = Ara Sıra, 1 = Hiç Bir Zaman) seçeneklerinden birisini seçmeleri istenmektedir. Ölçekten elde edilebilecek en yüksek puan 180, en düşük puan ise 34'tür. Ölçekten alınan puanın yükselişi öğrenciler üzerindeki akran baskısının yüksek olduğunu göstermektedir.

## BULGULAR

### Akran Baskısı Ölçeği'nin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

ABÖ'nün güvenilirliği iç tutarlık, madde toplam korelasyonları ve test-tekrar test yöntemleri ile incelenmiştir. Ölçeğin 34 maddelik tümü için iç tutarlık katsayısı (Cronbach alpha) ( $n = 208$ ) .90'dır. 19 Maddeden oluşan Direkt Akran Baskısı alt ölçeği için alpha: .89, 15 maddeden oluşan Dolaylı Akran Baskısı alt ölçeği için alpha .82 bulunmuştur.

*Çizelge 1. Akran baskısı ölçeği'nin madde toplam puan korelasyonları*

<i>Madde</i>	<i>r</i>
1.Arkadaşlarım taşıdığı için ben de bıçak, kama vb aletler taşıyım.	.32**
2.Arkadaşlarım okuldan kaçmam için baskı yaparlar.	.52**
3.Arkadaşlarım içki içtiği zaman ben de içerim.	.47**
4.Benim yaşındaki kişilerin cinsel deneyimleri olduğu için ben de denerim.	.43**
5.Arkadaşlarım sigara içmem için baskı yaparlar.	.52**
6.Arkadaşlarım sınavlarda kopya çektiği için ben de kopya çekerim.	.43**
7.Arkadaşlarım karşı cinsten arkadaş edinmem için ısrar ederler.	.47**
8.Arkadaşlarım korkak olduğumu düşünmesinler diye istediklerini yaparım.	.36**
9.Arkadaşlarım ailemin izin vermediği yerlere gitmem için ısrar ederler.	.44**
10.Arkadaşlarım sigara ikram ettiklerinde kendimi sigara içmek zorunda hissederim.	.54**
11.Arkadaş grubumun dışında kalmamak için istemediğim şeyleri de yaparım.	.41**
12.Arkadaşlarım birlikte olduğumuz toplantılarda içki içmem için baskı yaparlar.	.41**
13.Arkadaşlarımın büyüdüğümü görmeleri için istediklerini yaparım.	.46**
14.Arkadaşlarım korkmadığımı görsün diye kavgalara karışıyım.	.54**
15.Arkadaşlarım kumar (at yarışı, spor loto, okey v.b.) oynamam için ısrar ederler.	.50**
16.Arkadaşlarım sevmediğim yiyecekleri yemem için ısrar ederler.	.30
17.Arkadaşlarım beni daha sonra rahatsız etmemesi için gönüllü olmasam da istediklerini yaparım.	.37**
18.Arkadaşlarım internet kafe veya atari salonlarına gitmem için ısrar ederler.	.59**
19.Arkadaşlarımın üzüleceğini düşündüğüm için istediklerini yaparım.	.45**
20.İstemediğim şeyleri bile arkadaşlarımın saygısını kaybetmemek için yaparım.	.42**
21.Arkadaşlarım cinsel deneyim yaşamam konusunda baskı yaparlar.	.52**
22.Arkadaşlarımınla birlikte olmak için eve geç giderim.	.46**
23. Arkadaşlarım ilgilenmediği için ben de derslerle ilgilenmem.	.47**
24.Arkadaşlarım istemediğim bir çok şeyi yapmam için baskı yaparlar.	.46**
25.Arkadaşlarımınla eğlenmeye daha fazla zaman ayırdığım için ders çalışmaya daha az zaman kalıyor.	.56**
26.Arkadaşlarımın kavgaya çıkarınca zorunlu olarak ben de karışıyım.	.48**
27.Arkadaşlarımın küfürlü ve argo konuştuğu için ben de onlar gibi konuşurum.	.45**
28.Arkadaşlarımın küfür etmemi onaylar.	.39**
29.Kavgaya edince arkadaşlarım beni ciddiye alırlar.	.56**
30.Arkadaşlarımın istediği için zamanımın çoğunu arkadaşlarımınla birlikte internet kafede veya atari salonlarında geçiririm.	.44**
31.Arkadaşlarımın ailemden izinsiz araba almam ve onlarla gezmem için baskı yaparlar.	.58**
32.Arkadaşlarımın girdiği için ben de internette porno sitelerine gizlice girerim.	.47**
33.Arkadaşlarımın siyasi amaçlı mitinglere katılmam için baskı yaparlar.	.30**
34. Arkadaşlarımın anne- babalarına karşı çıktığı için ben de karşı çıkarım.	.30**

\*p&lt; .05; \*\*p&lt; .01

Birbiriyle yüksek ilişki gösteren maddelerden oluşan ölçeklerin alpha katsayısı yüksek olur. Likert tipi bir ölçekte yeterli sayılabilecek güvenirlilik katsayısı olabildiğince 1'e yakın olmalıdır (Tezbaşaran, 1997). ABÖ'nün kararlılık anlamındaki güvenirliliğini belirlemek için ölçeğin lise ikinci sınıfa devam eden 208 öğrenciden oluşan bir gruba 3 hafta ara ile iki kez uygulanması sonucunda elde edilen korelasyon katsayısı ölçeğin tümü için .82 bulunmuştur. Korelasyon katsayısı, Direkt Akran Baskısı alt ölçeği için .74, Dolaylı Akran Baskısı alt ölçeği için .79 bulunmuştur. Bu bulgular ölçeğin güvenilir olduğu konusunda yeterli kanıt ortaya koymaktadır. Ayrıca deneklerin ölçeğin her bir maddesinden aldıkları puanlarla, tüm ölçekten aldıkları puanlar arasındaki madde-toplam korelasyon (item total correlations) katsayıları hesaplanmış ve Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1'de görüldüğü gibi bu çalışmada, elde edilen en düşük korelasyon katsayısı .30 ( $p < .01$ ), en yüksek korelasyon katsayısı ise .59 ( $p < .01$ ) olarak bulunmuştur.

### **Akran Baskısı Ölçeği'nin Geçerliğine İlişkin Bulgular**

Ölçeğin maddelerinin yapı geçerliğini, kaç boyutlu olduğunu anlamak amacı ile temel bileşenler faktör analizi uygulanmıştır. Maddelerin taşıdığı faktör yükleri doğrultusunda, birbirleriyle ilişki gösteren maddeler faktörleri oluşturur (Tezbaşaran, 1997). Bu çalışmada bir maddenin bir faktörde gösterilebilmesi için en az .30'luk faktör yüküne sahip olması ve birden fazla faktörde yer alan bir maddenin faktörlerden birindeki yükünün, diğerinden en az .10 değerinden daha büyük olması ilkesi benimsenmiştir. Böylece faktörler arasındaki bağımsızlığın artırılmasına çalışılmıştır (Büyüköztürk, 2002). Ayrıca Varimax dik döndürme tekniği ile .30'un üzerinde faktör yüküne sahip maddelerin faktörlere dağıtılması sağlanmıştır. Faktör analizinin ilk aşamasında özdeğeri 1'in üzerinde 10 faktör bulunmuştur. Bu analiz sonunda faktör yükü .30'un altında olan 3 madde ölçekten çıkarılmıştır. Kuramsal çalışmalara dayanılarak, ölçeğin maddelerinin en çok iki faktörde toplanabileceği düşünüldüğünden analizler tekrarlanmıştır. İkinci analiz sonucunda, ölçekte kalan 37 maddenin 4 faktördeki yük değerlerinin .30'un üzerinde olduğu belirlenmiştir. İkinci analizde ölçekteki 3 maddenin ait oldukları 3. ve 4. faktörlerdeki yük değerleri ile diğer faktörlerdeki yük değerleri arasındaki fark .10'dan az bulunurken bu maddelerin madde toplam korelasyonlarının da .30'un altında olduğu görülmüştür. Bu nedenle söz konusu 3 maddenin ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Daha sonra Varimax dik döndürme tekniği maddelerin 2 faktöre dağılmasını sağlayacak şekilde tekrar yapılmıştır. Yapılan son analizde maddelerin 19'u 1. faktörde, 15'i ise 2. faktörde toplanmıştır. Faktör analizi sonucunda ölçekte kalmasına karar verilen maddelerin faktör yük değerleri Çizelge 2'de verilmiştir.



Çizelge 2. Akran baskısı ölçeği faktör analizi sonuçları

Madde No	Birinci Faktör Yükdeğeri	Madde No	İkinci Faktör Yükdeğeri
M1	,586	M3	,526
M2	,308	M4	,398
M5	,665	M6	,564
M7	,370	M9	,387
M8	,354	M10	,498
M11	,465	M14	,597
M12	,766	M19	,442
M13	,623	M22	,555
M15	,553	M23	,510
M16	,444	M24	,366
M17	,374	M25	,509
M18	,499	M26	,490
M20	,356	M27	,564
M21	,673	M28	,492
M30	,553	M29	,610
M31	,605		
M32	,570		
M33	,747		
M34	,663		

ABÖ'nün faktör analizi ile belirlenen faktörlerinden faktör 1'e Direkt Akran Baskısı, faktör 2'ye Dolaylı Akran Baskısı adları maddelerin özellikleri dikkate alınarak verilmiştir. ABÖ'deki faktör 1 ve 2'deki maddelerin özdeğerleri, açıklanan varyans yüzdeleri Çizelge 3'te verilmiştir.

Çizelge 3. Akran baskısı ölçeği faktör analizi sonucunda faktörlere ilişkin elde edilen bulgular

Faktör	Özdeğer	Varyans (%)	Toplam Varyans (%)
F1 Direkt Akran Baskısı	8,848	27,025	27,025
F2 Dolaylı Akran Baskısı	4,643	13,502	40,527

Çizelge 3'te görüldüğü gibi iki faktörün açıkladıkları toplam varyans % 40,527'dir, bunun %27,025'si birinci, % 13,502'si ise ikinci faktörden kaynaklanmaktadır. Açıklanan toplam varyans oranının % 30'un üzerinde olması, davranış bilimlerinde yapılan test geliştirme çalışmalarında yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2002).

## SONUÇ VE TARTIŞMA

Ergenlik, yaşam döngüsü içerisinde kendisine özgü özellikleri ve karşılaşılan sorunlar açısından kritik bir dönemdir. Bu dönemde, akranlar tarafından kabul görme, beğenilme ve desteklenme önemlidir. Hatta bu durum bazen ergenin üyesi olduğu akran grubunun direkt veya dolaylı baskısına maruz kalmasına yol açabilir. Ergenlerin yaşadığı akran baskısı nedeniyle ortaya koydukları davranışlar hakkında bilgi edinebilmek ve akran baskısına direnme yöntemlerini öğretebilmek için öncelikle akran baskısını yaşayan gençlerin tespit edilmesi gerekmektedir. Bunun için bir öl-

çek geliştirilmesi gereği duyulmuş ve bu incelemede kullanılan ABÖ oluşturulmuştur.

ABÖ beşli likert tipi derecelendirme ölçeğidir. Lise düzeyindeki öğrencilere uygulanan ölçeğin iç tutarlık katsayısı (Cronbach alpha) .90 olarak saptanmıştır. Elde edilen bu sonucun 1'e yakın olması ölçeğin tutarlı olduğunun bir göstergesidir. Aynı zamanda testin tekrarı yöntemine göre elde edilen güvenirlilik katsayısı .82'dir. Madde analizi sonucuna göre ölçeğin maddelerinin madde-toplam korelasyon katsayılarının .30 ile .59 ( $p < .01$ ) arasında olduğu görülmüştür. Turgut (1977) ve Özgüven (1994), bir ölçekte yer alacak maddelerin, madde analizi sonucunda korelasyon katsayısı .30'un üzerinde olanların iyi, .20 ile .29 arasında olanların ise kullanılabilir maddeler olduğunu, .20'den küçük maddelerin ise kullanılmaması gerektiğini belirtmektedirler. Bu bilgiler ışığında ölçekte yer alan maddelerin ölçeği temsil edebilecek nitelikte ve yeterlikte olduğu kabul edilebilir.

Akran Baskısı Ölçeği'nin yapı geçerliğini belirlemek için yapılan faktör analizinde ölçek maddeleri iki faktörde toplanmıştır. Birinci faktör (direkt akran baskısı: 19 madde) toplam varyansın %27.02'sini, ikinci faktör (dolaylı akran baskısı: 15 madde) % 13.50'sini açıklamaktadır. ABÖ'nün tümü 34 maddeden oluşmaktadır. Faktör analizi sonuçları araştırmanın kuramsal temelinde ileri sürülen ergenlerin yaşadığı akran baskısının direkt veya dolaylı akran baskısı şeklinde olabileceği görüşünü desteklemiştir.

Elde edilen tüm bu bulgular, ABÖ'nün gençlerin yaşamını olumsuz etkileyebilecek olan akran baskısı düzeylerini saptamada kullanılabilecek bir ölçme aracı olduğunu kanıtlar niteliktedir.

ABÖ ile liseye devam eden ergenlerden akran baskısını yaşayanlar tespit edilerek, akran baskısıyla başa çıkmaları konusunda gereken destek sağlanarak istenmeyen davranışlar en aza indirilebilir.

## KAYNAKLAR

- Adams, J. F. (1995). *Ergenliği anlamak*. (Çev. Bekir Onur ve diğ.) Ankara: İmge Kitabevi
- Aydın, A. (1999). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Balcı, A. (1995). *Sosyal bilimlerde araştırma, teknik-yöntem ve ilkeler*. Ankara: 72 TDFO.
- Brown, B. B., Feldman, S. S. ve Elliott, G. R. (1990). *At the threshold. The developing adolescent*. Cambridge: Harvard Uni. Press.
- Büyükoztürk, Ş. (2002). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Clasen, D.R. ve Brown, B. B. (1985). The multidimensionality of peer pressure in adolescence, *Journal of Youth and Adolescence*, 14 (6), 451-468
- Cook, D. ve Dayley, J. (2001). *Developmental psychology - student netletter*, Mesa Community College sitesi: [www.mc.maricopa.edu/academic/psychology/dev/fall99/peer\\_pressure](http://www.mc.maricopa.edu/academic/psychology/dev/fall99/peer_pressure), adresinden 18. 04. 2001 tarihinde alınmıştır.

- Curtner-Smith, M. E. ve Mac Kinnon- Lewis C. E. (1994). Family process effects on adolescent males' susceptibility to antisocial peer pressure, *Family- Relations*, 43 (4), 462-468.
- Dacey, J.S. ve Travers, J. F. (1996). *Human development- across the life span*. New York: Mc Graw Hill Pub, 3. Edition.
- De coursy, N., Halperin, R. ve Samson R.. (2001). Your family, *Good Housekeeping*, 232 (6), 79
- Dusek, J.B. (1987). *Adolescent development and behavior*. New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Fischhoff, B., Crowell, N. A. ve Kipke, M. (1999). *Decision adolescent making - implications for prevention programs*, Washington: National Academy Press.
- Foreman, J. (2001). *Adolescence: Change and continuity - peer pressure*, Yahoo sitesi: [www.yahoo.com/bin/search?p=peer+pressure&y=y&e](http://www.yahoo.com/bin/search?p=peer+pressure&y=y&e), adresinden 05. 02. 2001 tarihinde alınmıştır.
- Giordano, P. C. ve Cernkovich S. A. (1993). The family and peer relations of black adolescents, *Journal of Marriage& the Family*, 55 (2), 277-288.
- Griffith, M. A. ve Dubow.E. F. (1993). Adolescent coping with family, school, and peer stressors, *Paper presented at the Annual Meeting of American Psychological Association*, Toronto, Canada.
- Helsen, M., Vollebergh. W. ve Meeus W. (2000). Social support from parents and friends and emotional problems in adolescence, *Journal of Youth and Adolescence*, 29 (3), 319-335
- Kirchler, E. ve Diğerleri. (1993). *Adolescence and its social worlds*. Hillsdale, USA: Lawrence Erlbaum Associates, Ed: In Jackson, S.& Rodriquez- Tome, T
- Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 4. Baskı.
- Lingren, H. G. (2001). *Adolescence and peer pressure*, Nebraska Cooperative Extension NF 95- 211, File: NF 211 under FAMILY LIFE D-1, Issued April 1995.
- Ma, H. K. ve Diğerleri. (2000). Parental, peer and teacher influences on the social behavior of Hong Kong Chinese adolescents. *Journal of Genetic Psychology*, 161 (1), 65- 79
- May, D. C. Nichols J. D. ve Eltzroth P. L. (1999). Risky behaviors among adolescents in the Midwest: Personal gratification or peer pressure?, *Paper presented at American Educational Research Association*, Montreal, Canada.
- Özgüven, İ. E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Papalia, D.C., Olds, S.W. ve Feldman, R.D. (1998). *Human development*. Boston:Mc Graw Hill.
- Pearl, R., Bryan T. ve Feldman R. D. (1990). Resisting or acquiescing to peer pressure to engage in misconduct: Adolescents' expectations of probable consequences. *Journal of Youth and Adolescence*, 19 (1), 43-45
- Raniseski, J. M. ve Sigelman. (1992). Conformity, peer pressure and adolescent receptivity to treatment for substance abuse: A research note. *Journal of Drug Education*, 22 (3), 185-194.
- Resource Guide, (1996). *Values, influences and peers*. Revised Edition, 16, Kanada Eğitim Bakanlığı sitesi: [www.edu.gov.on.ca/eng/document/resource/up.html](http://www.edu.gov.on.ca/eng/document/resource/up.html) adresinden 05. 02. 2001 tarihinde alınmıştır.

- Ryan, A. M. (2000). Peer groups as a context for the socialization of adolescents' motivation, engagement and achievement in school. *Educational Psychologist*, 35(2), 101-112
- Santor, D. Messervey, A., D. ve Kusumakar, V. (2000). Measuring peer pressure, popularity, and conformity in adolescent boys and girls: Predicting school performance, sexual attitudes, and substance abuse. *Journal of Youth and Adolescence*, 29 (2), 163-182
- Santrock, J. W. (1997). *Life-span development*. Chicago: Brown&Benchmark, Sixth Edition.
- Sim, T.N. (2000). Adolescent psychosocial competence - The importance and role of regard for parents. *Journal of Research on Adolescence*, 10 (1) 9-14.
- Tezbaşaran, A. A. (1997). *Likert tipi ölçek geliştirme kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 2. Bası.
- Turgut, M. F. (1977). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme metotları*. Ankara: Nüve Matbaası.
- Ungar, M. T., (2000). The myth of peer pressure, *Adolescence*, 35 (137), 167- 180.
- Yörüköglü, A. (1996). *Gençlik çağı - ruh sağlığı ve ruhsal sorunlar*. İstanbul: Özgür Yayınları.